

Metody filmové kritiky (přednáška)

Anotace kurzu:

Kurz by měl posluchače seznámit se základními metodami uplatňovanými v současné filmové kritice na různých mediálních platformách. Zahrnuty budou jak jednoduché praktické rady ohledně základních pravidel publikovatelných textů, tak abstraktnější teoretické koncepty týkající se pojmů autorství, diváctví, formálních kvalit díla či ideologických podtextů. Součástí přednášky jsou rovněž historické exkurzy k dějinám užívání pojmu kritika v různých uměnovědných a humanitních oborech. Cílem by mělo být naučit posluchače diferencovat mezi jednotlivými druhy kritiky a chápat jejich legitimitu, zároveň ale poskytnout dostatek analytických nástrojů k tomu, aby bylo možné rozlišit dobře napsanou kritiku s jasnou výpovědní hodnotou od kritiky, jež nesplňuje základní odborné parametry.

Podmínky ukončení kurzu:

20 meta-kritik, každá v rozsahu 1000-2000 znaků (odevzdaných po deseti, první termín: 7. dubna, druhý termín: 5. května)

jednorázová alternativa: Rozbor jednoho delšího kritického textu či více textů se společným tématem v rozsahu 8-10 normostran; přesnější analýza diskursivních a rétorických strategií (termín: 5. května)

Doporučená literatura (části textů budou neskenovány do ISu):

Bordwell, David (1991): *Making Meaning Inference and Rhetoric in the Interpretation of Cinema*. Harvard University Press.

Braudy, Leo, Cohen, Marshall (ed.) (1998): *Film Theory and Criticism: Introductory Readings*. Oxford University Press; 5th edition.

Bywater, Tim, Sobchack Thomas (1989): *Introduction to Film Criticism: Major Critical Approaches to Narrative Film*. Longman

Corrigan, Timothy (2001): *A Short Guide To Write About Film*. Pearson Education.

Glatzer, Robert (2001): *Beyond Popcorn: A Critic's Guide to Looking at Films*. Eastern Washington University Press

Haberski Jr., Raymond J. (2001): *It's Only a Movie!: Films and Critics in American Culture*. University Press of Kentucky

Haman, Aleš (2000): *Nástin dějin české literární kritiky*. Praha.

Hoberman, J. (1991) *Vulgar Modernism: Writing on the Media and Other Arts*. Philadelphia: Temple UP.

Just, Vladimír (2004): *Slovník floskulí*. Academia. Praha.

Phillip Lopate (ed.) (2006): *American Movie Critics: From the Silents Until Now*. Library of America.

Murray, Edward (1978): *Nine American Film Critics: Study of Theory and Practice*. Ungar Pub.

Null, Christopher (2005): *Five Stars! How to Became a Film Critic, The World Greatest Job*. Sutro Press.

Perkins, V.P. (1991): *Film as Film: Understanding and Judging Movies*. London. Penguin Books.

Rosenbaum, Jonathan (1995): *Placing Movies: The Practice of Film Criticism*. University of California Press.

Rosenbaum, Jonathan (2003): *Movie Mutations: The Changing Face of World Cinephilia*. British Film Institute.

Doplňková literatura:

- Cieslar, Jiří** (1996): *Concettino ohlédnutí*. NFA. Praha.
- Černý, Václav** (1968): *Co je kritika, co není a k čemu je ve světě*. Praha.
- Barthes, Roland** (2004): *Mytologie*. Dokořán. Praha.
- Barthes, Roland** (1997): *Kritika a pravda*. Dauphin. Praha-Liberec.
- Bílek A., Petr** (2003): *Hledání jazyka interpretace*. Host. Teoretická knihovna.
- Culler, Jonathan** (2002): *Úvod do literární vědy*. Host. Teoretická knihovna.
- Ebert, Roger** (2003): *The Great Movies*. Broadway.
- Eco, Umberto** (1995), *Skeptikové a těšitelé*, Praha, Svoboda.
- Farber, Manny** (1998): *Negative Space*. Da Capo.
- Foucault, Michel** (1994): *Diskurs, autor, genealogie*. Praha.
- Northop Frye** (2003): *Anatomie kritiky*. Host. Edice Teoretická knihovna. Brno.
- Hollows, Joanne, Jancovich, Mark (ed.)** (1995): *Approaches to Popular Film (Inside Popular Film)*. Manchester University Press.
- Pauline Kael** (1994): *I Lost it at the Movies*. Marion Boyars Publisher
- Lakoff, George, Johnson, Mark** (2002): *Metafory, kterými žijeme*. Host. Teoretická knihovna.
- Lowry, Stephen** (1993): *Film - vnímání - subjekt. Teorie filmového diváka*. In *Illuminace*, 2/1993, s.71-82.
- McQuail, Denis** (1999): *Úvod do komunikačních studií*. Portál. Praha.
- McNair, Brian** (2004): *Sociologie žurnalistiky*. Portál. Praha.
- Christian Metz** (1991): *Imaginární signifikant. Psychoanalýza a film*. ČFÚ, Praha.
- Nichols, Bill** (ed.): *Movies and Methods: An Anthology*.
- Reifová, Irena a kolektiv** (2004): *Slovník mediální komunikace*. Portál. Praha.

Vzor pro splnění úkolu (podoba meta-kritiky):

Název článku, název recenzovaného filmu, jméno autora recenze, název a číslo periodika, kde recenze vyšla, případně internetovou adresu.

- 1) Určení kritické koncepce popisovaného textu. V tomto kurzu pracovně rozlišujeme čtyři základní koncepce: **autorskou** (biografickou, psychologizující, mýtotvornou), **žánrovou** (esencialistickou-dogmatickou, historicky vývojovou-srovnávací), **formální** (stylistickou, naratologickou, historická poetika), **ideologickou** (symptomatickou, demytizační, kulturně antropologickou, metakritickou). Pozor, málokterý text se řídí jen jedním konceptem a používá jen jeden diskurz!
- 2) Rozpoznání, zda se kritika snaží pochopit film „sám o sobě“ (organický, hermeneutický přístup; princip „interpretační vstřícnosti“), anebo jej hodnotit jako více či méně zdařilý podle nějakého předběžného vzoru (dramaturgický přístup).
- 3) Určení základní myšlenky a poselství dotyčné kritiky (nutná sekundární gramotnost – schopnost vystihnout smysl napsaného textu)
- 4) Vystižení způsobu oslovení čtenáře (čtenář jako potenciální divák, čtenář jako poučený divák, čtenář jako „kulturní obec“) a míry apelativnosti (přímé oslovování, nepřímý popis, absence tematizování diváka jako kategorie)
- 5) Vystižení vztahu kritika a diváka (identifikace, demonstrace vlastního prožitku-impresionismus; distance-analytický přístup)
- 6) Zařazení kritiky do koncepce/politiky/strategie periodika, v němž byla otištěna
- 7) Osobní ohodnocení stylistických schopností, odborného rozhledu a přesvědčivosti argumentace autora dotyčné kritiky

Vzorová metakritika č. 1:

Noví rebelové z Gymplu běží o život. Konečně! (Gympl, Tomáš Vorel, ČR 2007), Mirka Spáčilová, MF DNES, 22. září 2007.

http://show.idnes.cz/novi-rebelove-z-gymplu-bezi-o-zivot-konecne-fez-filmvideo.asp?c=A070921_140430_filmvideo_kot

Recenze nabízí autorské čtení filmu jen v počátečním gestu, kdy tvrdí, že „Tomáš Vorel natočil dost možná svůj nejlepší film“ a dále bere autora a jeho styl především jako značku, když se snaží vystihnout, z jakých součástek skládá Gympl svoji atraktivitu: „zraňující Rebel bez příčiny, ‘sklepácký’ režisér Tomáš Vorel a prvorepublikové veselohry o študácích a kantorech pocházejí z naprosto odlišných světů. Ale kupodivu se všechny tři mimoběžné styly docela přirozeně prořaly“. Recenze označuje Gympl žánrově jako „dramedy“, ospravedlňující argumentace k této klasifikaci ovšem chybí a empirické důkazy hovoří proti. Text je zjevně určen spíše širší veřejnosti, nejspíše rodičům oněch náctiletých, kteří jsou jinak cílovou skupinou filmu. K těm se autorka recenze obrací jen nepřímou v úvodním odstavci (na konci spektrum potenciálně oslovených rozšiřuje): „Traduje se, že bezstarostní rošťáci ze Snowboardáků a Raftáků, kteří zrodili českou vlnu teenagerovských komedií, zlomili srdce dívkám v pubertě. Teď mají šanci slečny o pár let zralejší, a nejen ony. Hrdinové Gymplu alias Tomáš Vorel mladší a Jiří Mádl zosobňují přesně ten typ moderní romantiky a generačního vzdoru, jenž v sedmnácti zrychluje tep, ale baví a dojmá i v penzi.“ Kritička se celkově staví do role „poučené tolerantní tety“, která obhájí právo mládeže na vzdor. Nalezení „nových rebelů bez příčiny“ je navíc textem vydáváno za žádoucí objev a něco, co současné české kinematografii silně chybí. Snaha organicky obhájit film pomocí jeho logiky bohužel zcela selhává. Zvolání Spáčilové: „Budiž řečeno hned teď a důrazně: Gympl graffiti neobhájí a sprejery neoslavuje!“ je v naprostém rozporu s rétorickou strategií filmu i veřejně zaznamenanou režijní explikací, kdy Tomáš Vorel jasně obhájí graffiti jako druh umění. Jazykově je recenze na standardní úrovni Mf DNES, postavená na úderných tvrzeních a barvitějším přirovnávání; v tomto konkrétním případě však trochu zarazí mírně archaický slovník, který pak zrazuje věrohodnost tvrzení typu „český rap našel v českém filmu konečně i obsah“.

Vzorová metakritika č. 2:

Žena ve vodě-Jak zachránit příběh (Lady in the Water, USA, 2007), Helena Bendová, Cinepur 47, září 2006

<http://cinepur.cz/article.php?article=1085>

Tato recenze vykazuje silně meta-kritické rysy. Využívá prvky autorské, žánrové a formální kritiky velmi poučeně a navzájem je složitě provazuje. Text se nezabývá přímo osobou M. Nighta Shyamalana, jeho mediálním obrazem a personálním vývojem, ale výhradně způsobem vyprávění, která autorsky aplikuje ve svých filmech. Detailně jsou zde popsány stylistické prvky některých sekvencí filmu a zároveň nastíněna jeho celková narativní struktura. Hlavním tématem, jemuž se Bendová analyticky věnuje, je způsob, jakým film oslovuje v publiku různé typy diváctví: za „špatný“ typ diváctví je označen distancovaný pohled kritika (ztělesněný přímo ve fikci postavou filmového kritika, Pana Farbera), za „dobré diváctví“ je označen zvědavý a zároveň důvěřivý pohled obyčejných lidí, kteří uvěří fantastické zápletky ve filmu a začnou se chovat „žánrově“. Problematice žánrových pravidel a především jejich porušování se recenze věnuje velmi zevrubně. Kritička se přitom neomezuje jenom na modelové příklady, do textu zatáhne i svou vlastní diváckou zkušenost, pozorování ostatních diváků v kině a statistiky kritických a diváckých ohlasů z internetu. Recenze přesně zapadá do koncepce Cinepuru coby „periodika pro moderní cinefily“ a má přese všechnu argumentační přesnost a věcnost vášnivý náboj náruživé milovnice složitých narativních her a experimentů překračujících hranice mezi fikcí a realitou. Základním stylovým prvkem psaní Bendové jsou dlouhé věty porovnávající různé opozice. Text je výjimečně zdařilou popularizací více teoretických konceptů; jistou nevýhodou je ale pořád poměrně značná abstraktnost a navíc dlouhodobý dojem, že autorka se jazykově a myšlenkově opakuje ve více svých textech.

Metody filmové kritiky (seminář)

Anotace kurzu:

Seminář úzce navazuje na přednášku, nicméně lze jej absolvovat i samostatně. Obsahem jednotlivých hodin bude rozbor studentských prací odevzdávaných podle níže uvedených pravidel. Texty se čtou a promítají veřejně projektorem na plátno, autor textu reaguje na podněty a výtky vyučujícího i ostatních studentů. Část seminářů bude věnována i rozboru profesionálních textů uveřejněných v oficiálních periodících.

Podmínky ukončení kurzu:

1 zkušební text („nástřel“, „první dojmy“, „minirecenze“) v rozsahu 1-1,5 normostrany
3 plnohodnotné recenze v rozsahu 2,5-4 normostrany

První zkušební text ukazuje, k jakému modelu psaní posluchač inklinuje. Na základě zpětné vazby přednášejícího může posluchač nasměrovat další texty.

U těch platí následující pravidla:

- 1) Text musí mít jasně zvolenou platformu, na níž by mohl být potenciálně publikován (denní tisk, lifestyleový společenský týdeník, populární filmový měsíčník, intelektuální společenský časopis/revue, intelektuální filmový časopis, fanouškovské internetové periodikum). Platforma nemusí být uvedena v záhlaví, posluchač ale musí být schopen reflektovat, kam text směřoval. U jednotlivých odevzdaných textů by se měla cílová periodika střídát.
  - 2) Text musí mít název, který shrnuje a vystihuje obsah dotyčné recenze.
  - 3) Text by měl v prvních větách obsahovat interpretační rámec, v němž se určuje téma recenze a základní kritický přístup, jímž bude pojednána.
  - 4) Pod recenzí by měly být uvedeny základní filmografické údaje: Originální název (země vzniku, rok) režie: , scénář: , kamera: , hudba: , hrají: (tři až pět představitelů). minutáž, jméno distributora, datum oficiální české premiéry.
  - 5) Text se odesílá do úschovny v ISU nejpozději v pondělí večer před středečním seminářem ve tvaru „**Jmeno a prijmeni studenta_nazev recenzovaného filmu_recenze 1/2/3.doc/rtf**“.
- Autor textu musí být podepsán v záhlaví textového souboru.

U textů budou posuzovány tyto parametry:

- 1) Stylistika (slovní zásoba, fráze, klišé, floskule, žurnalismy)
- 2) Základní argumentační logika (strukturovanost sdělení, kontradikce)
- 3) Věcná správnost (respektování snadno dostupných faktů: technické parametry, citáty dialogů)
- 4) Jasnost terminologie (i při nutném zjednodušení či opisech odborných pojmů)
- 5) Konkrétnost soudů (alibismus, nepojmenování problému, nejasné závěry, mlhavost popisů, absence příkladů)
- 6) Originalita myšlenek a projevu (konformita, plagiátorství)

Na co si při psaní dávat pozor:

Přílišné popisy děje a prozrazování konce

Naivní ztotožňování autora, vypravěče, režiséra-tvůrce a žijící osoby; vytváření mýtů okolo tvůrců

Příliš spekulativní předjímání a generalizování diváckých reakcí; podsouvání univerzálnosti

Příliš dlouhé věty, přemíra cizích slov, stejných koncovek (zvláště zpodstatněných sloves „-ní“) a množství závorek

Slovní vata a pěna, mnohomluvnost, komisní tón a „svazácká“ oficiózní rétorika, jídelní a sportovní metafory

Vršení záporů, tautologií a rétorických berliček, oslí můstky

Věty, jejichž hlavním obsahem je sdělit, že film je zajímavý/zvláštní/pozoruhodný, bez dalšího určení

Plevelné pojmy ulehčující analýzu a nahrazující přesnější výrazy

Nejčastější stylistické prohřešky a zlozvyky: „celá řada“, „aby“, „díky“, hyperkorektní 7. pád, „je to o“, „docházet k...“

Nejčastější chyby: shlédnout film (místo zhlédnout), scénárista (místo scenárista), tematika/tématický (místo tematika/tematický), standartní (místo standardní), bizardní (místo bizarní), vyjímka (místo výjimka) ad.

Doporučená literatura:

Viz přednáška